

W

Woord van de dag
Zelfeffectiviteit

Opinie 21

Auteursrecht Krant klaagt makers ChatGPT aan

The New York Times klaagt OpenAI en Microsoft aan omdat artikelen zonder toestemming zijn gebruikt om chatbots te trainen. Volgens het Amerikaanse dagblad wordt daarmee het auteursrecht geschonden. *The New York Times*

is de eerste grote mediaorganisatie die de makers van onder meer ChatGPT aanklaagt over auteursrechtenkwesties. De Nederlandse journalistenvakbond NVJ verwacht dat soortgelijke zaken in Nederland of Europa volgen. ANP

Voorlichting reportage • Vapen is het nieuwe roken en dat is niet zonder gevaren. Om jongeren ervan te weerhouden gaan longartsen op scholen langs.

Vapen is zeker niet onschuldig, zegt de longarts

Eline van Suchtelen
Alphen aan den Rijn

Er gaan voorzichtig een paar vingers omhoog als longarts en oncoloog Frank Borm van het Leids Universitair Medisch Centrum aan de klas vraagt wie er weleens heeft gevaped. Deze eersteklassers van 12 en 13 jaar oud weten er al verdacht veel vanaf. Waar je zo'n ding koopt, wat ze kosten en welke smaakjes, kleurtjes en zelfs geluidjes er allemaal zijn.

Ook op de Groene Hart Praktijkschool in Alphen aan den Rijn zijn er jongeren die met hun hoofd in een permanente wolk hangen, veroorzaakt door de e-sigaret waar ze in de pauze aan lurken. Buiten de hekken weliswaar, want de school hanteert een rookverbod.

De school heeft daar grote zorgen over en heeft daarom het lespakket over vaperen aangevraagd. De kinderen in deze klas zijn er nog niet verslaafd aan, zeggen ze. Borm hoopt dat hij ervoor kan zorgen dat dit ook niet gaat gebeuren. Hij geeft sinds dit najaar samen met zeshonderd collega-artsen voorlichting op scholen om jongeren te waarschuwen voor de gevolgen van vaperen. Roken mag dan op zijn retour zijn bij jongeren, vaperen is nu in.

Uit cijfers van het Trimbos-instituut blijkt dat één op de vijf Nederlandse jongeren (12 tot en met 25) in het afgelopen jaar een vaper heeft gebruikt. Zo'n e-sigaret werd gepromoot als de gezondere variant van de traditionele sigaret. Er zit namelijk geen teer in, dat bij roken de grote boosdoener is.

Maar het vaperen op zich veroorzaakt ook longschade, zegt Borm. In de elektronische sigaret wordt een vloeistof verdampt. Daar zit een mengsel van smaakstoffen en ande-

Dat de tabaksindustrie kinderen verslaafd maakt is 'een soort moord', zegt Cion

re stoffen in, zoals het zeer verslavende nicotine. De andere stoffen kunnen ook problemen geven. Bovendien gaan twee op de drie vapers alsnog roken.

Borm, gehuld in doktersjas, laat foto's zien van zwartgeblakerde longen en vertelt over zijn patiënten met longkanker. Hij toont een foto van een 19-jarige jongen die in het ziekenhuis terecht kwam met ernstige longklachten na het vaperen.

Het maakt behoorlijke indruk. De bijna 14-jarige Kim vertelt dat een familielid kanker heeft. "Darm- of

Longarts Frank Borm geeft voorlichting over vaperen op de Groene Hart Praktijkschool in Alphen aan den Rijn. FOTO'S WERRY CRONE

Smaakjesverbod

Vanaf 1 januari 2024 is het niet meer mogelijk om vapes met een smaakje zoals **ananas, honing, kiwi of noten** te kopen in Nederland. De zoete smaakjes zorgden ervoor dat vaperen populair werd onder jongeren.

Met het verbod wil de overheid het gebruik terugdringen. Voortaan is **alleen de tabaksmak** nog beschikbaar. Het verbod ging eigenlijk al op 1 januari 2023 in, maar winkels mochten nog wel de bestaande voorraad verkopen. Als er nu nog wat over is, moet dat worden weggegooid.

longkanker, ik weet niet meer precies welke." Ze schiet vol. Longarts Borm hurkt bij haar tafel en legt even een hand op haar arm. "Ach, meissie."

Als de powerpointpresentatie van de arts wat dieper ingaat op wat de gevolgen van roken zijn op celniveau, ziet hij de kinderen achter in de klas half in slaap sukkelend. Borm slaat een paar ingewikkelde sheets over en brengt het gesprek op videoplatform TikTok, waar influencers geld verdienen aan het promoten van vaperen bij kinderen.

Wat vindt deze klas er eigenlijk van dat de tabaksindustrie kinderen verslaafd maakt en daar geld aan verdient, vraagt hij. De 12-jarige Cion is daar heel duidelijk over. "Je pleegt een soort moord."

Cion kent veel mensen die vaperen, zegt hij. Je wordt er niet vrolijk van, denkt de tiener. "Ik heb gehoord dat veel depressieve mensen het gebruiken."

Ranomi (12) vraagt wat het woord depressief betekent. "Iets van dat je je niet fijn voelt, en vaak huilt", zegt Cion. Borm legt uit dat verslaving

zeker invloed heeft op hoe je je voelt. Als je afhankelijk bent van een middel word je pas weer vrolijk als je het opnieuw neemt.

Ranomi kent weinig mensen in haar familie die niet roken. "Als het slecht weer is, roken mijn ouders thuis in de keuken. Alleen mijn tante rookt niet en mijn opa ook niet meer, hij moest van het ziekenhuis stoppen." Dat klinkt als een bekend verhaal voor Vince (13) die uit het dorp Zevenhoven komt. "Ik kom uit een boerendorp. De meeste boeren roken nu eenmaal."

Zijn ouders zijn inmiddels van hun rookverslaving af. Zijn moeder is al een paar jaar gestopt en zijn vader werd volgens Vince onlangs gedwongen door zijn nieuwe vriendin.

Zelf heeft hij ook weleens een sigaret opgestoken. "Iets van vijf keer." Hij vond dat niet echt lekker. Vaperen daarentegen beviel een stuk beter, vanwege het smaakje dat erin zit. Watermeloen en bosbessen. Dat smaakte best naar meer, maar Vince is niet van plan te beginnen met roken of vaperen.